

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.Н. КАРАЗІНА
філософський факультет
кафедра українознавства

КОМПЛЕКС

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ З КУРСУ
“ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ”
ЗА КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЮ СИСТЕМОЮ
(для студентів всіх спеціальностей)**

Укладачі: проф. Кравченко В.В., доц. Чорний Д.М., доц.
Чугуєнко М.В.

Харків-2009

УДК

ББК

К-

Рекомендовано до друку кафедрою українознавства філософського факультету Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна (протокол № від травня .

Рецензенти:

Кравченко В.В., Чорний Д.М., Чугуєнко М.В. Історія української культури. Комплекс навчально-методичних матеріалів для студентів вищих навчальних закладів усіх спеціальностей. – Х.: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2009. - с.

УДК
ББК

У комплексі навчально-методичних матеріалів міститься програма, плани семінарських занять, завдання для самостійної роботи студентів, тематика контрольних робіт для заочників, питання до екзамену та список літератури з курсу «Історія української культури».

Вступ. Мета та завдання курсу “Історія української культури”

Курс розрахований на студентів всіх спеціальностей Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна.

Метою курсу є поглиблення знань студентів з історії та теорії української культури, ознайомлення з головними проблемами історико-культурного процесу в Україні в світовому і європейському контексті.

В результаті вивчення курсу студенти повинні:

- знати сучасні інтерпретації історії культури та вміти використовувати їх на українському матеріалі;
- розуміти принципи інтердисциплінарного підходу до вивчення історії української культури;
- знати історичні умови функціонування, основні етапи розвитку та найважливіші події, явища, персоналії українського культурного процесу;
- мати уявлення про етнічні та національні культури народів на території України;
- вміти дискутувати з проблемних, суперечливих питань українського культурного процесу;
- самостійно написати реферат на визначену тему з історії української культури;
- визначити структурно-морфологічні особливості української культури.

Розділ 2. Загальна схема та орієнтовна структура курсу

Теми	лекції	семінари	разом
Вступ	2	–	2
Тема 1. Культура України в стародавні часи і добу середньовіччя (V – середина XV ст.)	16	6	22
Тема II. Українська культура Нового часу (друга половина XV – початок XX ст.)	18	6	24
Тема III. Українська культура XX – початку XXI ст.	18	6	24
Усього	54	18	72

Розділ 3. Програма курсу “Історія української культури”.

Вступ.

Предмет, мета, завдання та структура курсу. Українська та світова культура. Періодизація історії української культури. Дослідження історії культури України: М.Грушевський, Д.Антонович, Д. Чижевський, І.Огієнко, І.Лисяк-Рудницький, О.Пріцак, Г.Грабович, О. Забужко, М.Попович.

Поняття “культура”: історизм, людський вимір, співвідношення із поняттям “цивілізація”. Культурно-історичні епохи. Культурні доміанти в історії української культури. Дискретність української культури. Культурно-історичні регіони України та Європи.

Основні напрямки розвитку сучасних історико-культурних досліджень. Соціальна та інтелектуальна історія. Конструктивізм. Культурний поворот в історичній науці другої половини ХХ ст. Школа „Анналів”. Культура повсякденності.

Тема І. Культура України в стародавні часи і добу середньовіччя (V – середина XV ст.).

Походження людського життя на території України. Археологічні культури. Матеріальна та духовна культура землеробів і скотарів. Трипільці : археологічна культура чи цивілізація.

Великий Степ. Культури кочових племен. Скіфська «тріада». Мистецтво «звіриного стилю». Релігійні культи та «культура смерті» кочовиків. Модель світу скіфської культури. Система життєзабезпечення та побут кочових народів. Дискусійне питання існування «гінекократії» у сарматів. Військова культура скіфів і сарматів. Основні версії причин занепаду кочових культур.

Культура Античного Причорномор'я. Терени України та її населення у дзеркалі античних міфів та історичних джерел. Політична та культурна історія Ольвії, Херсонесу та Боспорського царства. Матеріальна культура та релігійні культи Ольвії та Боспора. Структури повсякденності ольвіополітів, херсонестів та мешканців Боспора. Місце античної спадщини в українській національній культурі.

Раннє Середньовіччя. V– середина XVI ст.

Основні теорії та етапи слов'янського етногенезу. Матеріальна та духовна культура давніх слов'ян. Слов'янський пантеон богів, культи та міфологія. Іранські, германські, балтські паралелі.

Етнімія давньоруського літописання як відображення процесу формування самосвідомості українського народу. Гіпотези походження назви “Русь”.

Візантійська імперія та її вплив на культуру народів Північного Причорномор'я.

Хозарська імперія, кочові народи та слов'яни.

Поширення християнства. Релігійна місія Кирила та Мефодія Солунських та її історичне значення.

Релігійний вибір та його наслідки для історичної долі східно-слов'янських етносів. Альтернативи релігійного вибору київських князів. Наслідки християнізації. Народна релігія: двовір'я. Особливості давньоруського православ'я.

Особливості соціальної культури. Князівський світ. Життя та побут князів. Дружинна культура домонгольської Русі у зіставленні з рицарською культурою Західної Європи. Давньоруське та західноєвропейське поняття честі. Матеріальна культура, побут жителів села та міста. Становище жінки в давньоруському суспільстві.

Політична культура Давньої Русі. Візантійська модель політичного устрою. Держава чи патримоніальна власність князівського роду.

Культура та побут давніх слов'ян і русів. Ментальність, язичницькі традиції та історична пам'ять суспільства. Символіка слов'янських архаїчних ритуалів. Поховальний обряд та еволюція уявлень про смерть. Посмертна доля та потойбічний світ у давньоруській архаїчній культурі.

Міжкультурна комунікація в давньоруські часи. Етнічні стереотипи у взаєминах з іншими народами (латинські народи, греки, кочові народи, євреї).

Мовний вимір. Проблема диглосії. "Книжність". Література: переклади Св.Письма і писань отців церкви (Іоан Златоуст, Єфрем Сирин, Іван Дамаскін); Ізборники князя Святослава 1073 р. і 1076 р.; історичні хроніки, хронографи, літописи. Усна народна творчість.

Сакральна архітектура: Десятинна церква, Собор святої Софії у Києві, Спасо-Преображенський собор у Чернігові, Успенський собор Києво-Печерської Лаври. Сакральний живопис, мініатюра, мозаїка. Ікона як «вікно в духовний світ». Сакральна музика.

Розпадіння Давньої Русі: етнічні лінії розломів.

Феодална революція на Заході та її відлуння на східнослов'янських землях. Відмінності історичного та культурного розвитку Західної та Східної Європи.

Відмінності етнополітичного розвитку Північно-Східної та Південно-Західної Русі. Особливості матеріальної, політичної та духовної культури князівств Подніпров'я XII – перш. пол. XIV ст.

Культурні та політичні зв'язки Галицько-Волинського князівства з Європою: Польща, Угорщина, Тевтонський Орден, папський Рим. Корона Данила Галицького: міфи та дійсність.

Давньоруська спадщина в культурі та духовності сучасних українців, інших східнослов'янських та неслов'янських етносів.

Русь і Литва. Татарська та литовська експансія на українські землі: порівняльна характеристика.

Велике князівство Литовське: етнічний та конфесійний склад, становище руського елемента.

Правова культура суспільства: “Литовські статuti” та „Руська Правда”.

Православні та католицькі впливи.

Жінки степового прикордоння в литовський період.

Місце литовської доби в етнокультурній історії українців.

Тема II. Українська культура Нового часу (друга половина XV ст. – початок XX ст.)

Кінець середньовіччя та початок Нового часу в Європі: регіональний вимір.

Гуманізм, Відродження, Реформація: загальна характеристика. Основні ідеї та напрями культурного процесу. Ідея національної держави.

Гуманістичні та реформаційні ідеї в українській культурі (кінець XV-початок XVII ст.).

Річ Посполита – багатонаціональна держава. Політична, релігійна та правова культура. Етнічні та релігійні меншини. Проблема релігійного та культурного діалогу.

Українсько-польське культурне пограниччя. Взаємні впливи, етнокультурні стереотипи. С.Оріховський-Роксолан. Образ України в польській літературі. Українське мистецтво в Польщі (Люблін, Сандомир, Краків). Бінарність та діалогізм в українській культурі Нового часу.

Нові явища в українській культурі. Міста, монастирі, магнатські резиденції та шляхетські помістя як осередки культурного життя. Шляхетська ментальність, спосіб життя, етос. Жінка в шляхетському середовищі. Міська культура. Цехи. Культурно-релігійна топографія українського середньовічного міста (на прикладі Львова).

Освіта. Багатомовність. Тримовний колегіум і його значення в культурі православного світу. Навчальні заклади в Річі Посполитій. Острозький науково-освітній та культурний центр: школа друкарня, науково-літературний гурток. Освітні мандрівки українців до Європи.

Початок книгодрукування. Значення діяльності Швайпольта Фіоля, Ф. Скорини, І.Федорова. „Острозька Біблія”.

Архітектура. “Провінційний готицизм”. Церкви, монастирі, замки.

Проблема міжконфесійного діалогу на українських землях. Брестська церковна унія.

Криза східної та західної церков: причини та наслідки. Проблема реформування церковного життя. Протестанство.

Католицька контрреформація на Україні. Православний фундаменталізм. Іван Вишенський. Православні братства.

Брестська унія та її історичне значення. Перехід на унію. Полемічна література. Г.Смотрицький, С.Зизаній (Тустановський); Х. Філалет, М. Смотрицький, Іов Борецький, З. Копистенський.

Релігійно-національне відродження в Україні у першій половині XVII ст. та його вплив на культуру інших народів православного світу.

Історична пам'ять та історична література. Київська Русь в історіографічній традиції.

Петро Могила та його спадщина. Києво-Печерська Лавра і Києво-Могилянська колегія як науково - освітні і культурні центри.

Греко-католицька церква та її місце в українській культурі.

Зародження театру: віршована шкільна драма, інтермедії, вертеп.

Усна народна творчість. Кобзарство.

Етнічні, релігійні, соціальні та регіональні ідентичності населення України.

Великий степовий кордон в українській історії та культурі.

Великий степовий кордон як геополітичне та геокультурне явище. Чорноморський історико-культурний регіон та його місце в українській історії.

Кримське ханство. Територія, етнічний склад населення держави. Стосунки з османською Туреччиною. Політична, правова та військова культура. Становище жінки в суспільстві.

Українсько-татарські стосунки. Дискусія довкола причин татарських набігів на українські землі. Работоргівля в Криму. Кримські татари й турки очима українців. Слов'янське населення Криму. «Потурнаки» та «туми».

Українське козацтво як культурно - історичний феномен.

Початкова доба в історії козаччини (кінець XV- перша половина XVII ст.). Типологія соціальних спільнот козацького типу.

Етнографія Запоріжжя: етнічний склад, віра, заняття, звичаї, норми поведінки («лицарська регула») тощо. Військове мистецтво запорозького козацтва. Козацька демократія.

Міжнародні зв'язки Запоріжжя та спроби створення єдиного європейського антитурецького фронту. Запорозькі козаки очима своїх європейських сучасників.

Історична міфологія українського козацтва. Козаччина в усній народній творчості.

Колонізація степових просторів. Господарський та культурний побут старшини, козаків і селян.

Козацька держава – Гетьманат (середина XVII-XVIII ст.).

Політична культура козащини. Типологія державного устрою Гетьманату.

Міжнародні зв'язки України часів Богдана Хмельницького. Україна очима іноземців. Подорож П.Алеппського по Україні.

Історичні портрети діячів козацької доби (XVII ст.): Д.Дорошенко, Б.Хмельницький, І.Виговський, Ю.Немирич, І.Брюховецький. І.Мазепа: легенди та міфи. Жінка в козацькій державі.

Феномен українського бароко. Бароко як тип світосприйняття. Синтетичний характер форм українського бароко. Естетика українського бароко.

Ранньомодерна українська ідентичність. Козацька історична міфологія. Уявлення про вітчизну, її географічні межі та регіони. Київський „Синопис”: український чи російський.

Освіта. Парафіяльні школи, колегії. Києво-Могилянська академія: форми та зміст вищої освіти. Повсякденне життя професорів та «скубентів».

Шкільний театр доби барокко. Музична культура.

Українська література XVII – XVIII ст.ст.: Л.Баранович, І.Величковський, Д.Братковський, К.Зіновійв. Церковна проповідь. Паломницька проза: В.Григорович–Барський.

Сакральна архітектура: Успенська церква (Львів), Преображенський собор Мгарського монастиря, Покровський собор (Харків), собор Св. Юра (Львів). Світські архітектурні пам'ятки: будинок К.Корнякта, гетьманські палаци, будинки старшини, магістратів.

Живопис. Іконостаси та їх майстри.: І.Руткович, Іов Кондзелевич, Ктиторський портрет. Гравюра. Народна картина «Козак Мамай».

Усна народна творчість та історична пам'ять. Українська пісня та дума.
Народне мистецтво. Вертеп.

Вплив України на російську культуру в другій пол. XVII-XVIII ст.

Абсолютизм і Просвітництво у Західній та Центрально-Східній Європі
(XVIII – початок XIX ст.).

Трансформація Московського православного царства в Російську імперію. „Революція згори” Петра Великого.

Впливи культури Просвітництва на українських землях.

Українська козацька еліта на службі Російської імперії. Історичні портрети Кирила Розумовського, О.Безбородька, Д.Трощинського, П.Завадовського.

Українські козацькі традиціоналісти („Люди Старої України”). Український автономізм на зламі XVIII-XIX ст. “Історія Русів “ – маніфест українського козацького автономізму.

Помісне та чиновницьке дворянство Російської імперії: структури повсякденності, рівень і якість життя, ментальність.

Село та місто в українській дійсності: культурні контакти та взаємне відчуження.

Г.Сковорода: філософія та літературна творчість, вплив на місцеве суспільство, місце в українській культурі.

Занепад традиційних форм української культури наприкінці XVIII ст. Провінціалізація культурного життя.

Просвітницькі реформи на українських землях у Російській та Австрійській імперіях другої половині XVIII ст. Катерина II та Марія-Терезія.

Імперські реформи системи освіти в Росії та Австрії, їх здійснення на українських землях. Харківський та Львівський університети.

Зміни в українській культурній географії наприкінці XVIII – на початку XIX ст.

Імперії та нації: кінець XVIII – перша половина XIX ст. Кінець доби Ancien Régime в Європі, політичні революції та промисловий переворот на

Заході. Феномен ліберального націоналізму. Типологія та географія національних рухів народів Східної Європи. Ілліризм, чеські, словацькі та болгарські „будителі”.

Поняття романтичної культури. Українська тема в романтичній культурі Європи.

Польський соціокультурний світ Правобережної України. Історичний портрет Михайла Чайковського. “Українська школа” в польській літературі.

Україна в російській культурі. Феномен Миколи Гоголя. Українська тема в російській романтичній літературі та історіографії.

Українське національно-культурне відродження кінця XVIII-першої пол. XIX ст.: основні етапи та особливості розвитку.

Феномен І.Котляревського в українській культурі.

Збирання та публікація пам’яток усної народної творчості: М.Цертелев, М.Максимович, П.Лукашевич, І.Срезневський. “Русалка Дністровая”.

Збирання та вивчення історичної спадщини: Д.Бантиш-Каменський, О.Мартос, М.Маркевич, А.Скальковський, О.Бодянський, М.Максимович.

Вивчення та розвиток української літературної мови. Граматика О.Павловського. Студії з української лексикографії П.Білецького–Носенка, М.Маркевича, П.Куліша. Поява українського правопису на фонетичній основі (“Кулішівка”).

Становлення нової української літератури: Г.Квітка-Основ'яненко, П.Гулак-Артемівський, Є.Гребінка, М.Шашкевич.

Друкарство. Журналістика. Перші українські літературно-наукові альманахи та збірники.

Особистість та життєвий шлях Тараса Шевченка. Творча діяльність. Місце Т.Шевченка в історії української культури. Сучасні дискусії довкола особи та творчості Т.Шевченка.

П.Куліш і М.Костомаров: інтелектуали нової доби.

Полеміка щодо української мови та літератури в російському суспільстві. В.Белінський та українське питання.

Ідентичності українського, російського та польського суспільства: домодерні та модерні.

Основні тенденції та напрями культурного процесу в Східній Європі (друга половина XIX – початок XX ст.). Позитивізм, реалізм, модернізм, становлення масової культури.

Організаційна та політична стадії та завдання українського національного руху. Регіональний та соціальний виміри українського культурного процесу.

Еволюція політичної культури Наддніпрянської і Західної України в умовах становлення парламентських інституцій і регіональних органів самоврядування.

Українські освітні, культурні, наукові та просвітницькі установи та організації, періодика на східних і західних землях: порівняльна характеристика.

Психологічний портрет, побутове життя українського селянина, інтелектуала-народника, земського діяча, революціонера-підпільника.

Українська література: еволюція тематики, проблематики, жанрів. М. Вовчок, А. Свидницький, Ю. Федькович, І. Нечуй-Левицький, П. Мирний, Б. Грінченко, М. Коцюбинський, О.Кобилянська. Український модернізм. Вплив ідей Ф.Ніцше на ідеологію українського модернізму. «Молода Муза» та «Українська Хата». Історико-психологічний портрет Лесі Косач (Українки), В.Винниченка.

І. Франко та його місце в історії української культури.

Український театр та його роль у формуванні національної ідентичності: від професійних труп до професійних стаціонарних театрів. М. Кропівницький, М. Старицький, М. Садовський, П. Саксаганський. Українська драматургія.

Українська музика: С. Гулак-Артемівський, П. Сокальський, П.Ніщинський, М.Лисенко. Образотворче мистецтво. Передвижники і Україна. С.Васильківський, І. Труш, Т.Копистинський.

Урбанізація та формування культурного середовища великого індустріального міста. Архітектура українських міст. Український архітектурний модерн.

Побут, розваги міського начелення. Становлення масової культури в Українських землях Російської та Австро-Угорської імперій. Кіно. Кінозірки німого кіно. Спорт. Участь в олімпійському русі (М.Бутовський). Іван Піддубний.

Тема III. Українська культура ХХ – початку ХХІ ст.

Перша світова війна – початок нової доби у всесвітній історії.

«Культура війни». Образи ворога в публіцистиці Першої світової війни: типологія та специфіка. Повсякденне життя населення України під час Першої світової війни: біженці, виселенці, заручники. Фронтіві будні та ментальність солдат Першої світової війни. Жінки на фронті та тилу. Життя та побут полонених у таборах. Структури повсякденності прифронтівої зони (село, місто, містечко).

Українська національно-демократична революція (1917-1920 рр.) .

Політика українських урядів, більшовицького, польського та білогвардійських режимів в сфері культури у 1917-1920 рр. Створення Української Академії наук. Місто та село в роки революції та громадянської війни. Феномен «махновщини» та «отаманщини». Історичний портрет Нестора Махна. Постаті «польових командирів» українського повстанського руху.

Політика українізації в 20-х рр. ХХ ст. та її оцінка в науковій літературі. Комуністичні реформи в сфері освіти, науки та культури.

Традиціоналізм і модернізм в українській культурі радянської доби.

Комунізм і націоналізм. Феномен українського націонал-комунізму (20-і рр.).

О.Шумський, Волобуєв, М.Хвильовий.

Українська література: нові тенденції. Мистецькі об'єднання. Неокласики. «Гарт», «Плуг», «ВАПЛІТЕ». Український футуризм. Пролетарські та селянські письменники. Творчість М. Хвильового, М.Зерова, Б.Антоненка-Давидовича. Літературні дискусії 1925-1928 рр.

Український неоромантичний кінематограф. Творчість О.Довженка. Театральні експерименти Леся Курбаса. Конструктивізм в архітектурі. Скульптура («скульптомалярство» Олександра Архипенка). Український живопис. Школа «бойчукістів».

Структури повсякденності 1920-х років. Життя та побут українського села та міста.

Зміни в становищі жінки. Сексуальна революція та теорія «вільного кохання». Кримінальний світ.

Тоталітарна держава як історико-культурний феномен. Тоталітарна ідеологія як секулярна релігія. Культура в тоталітарній державі.

Сталінська „культурна революція”. Зміни в національній політиці. „Великий відступ”: від марксизму до російського імперського етатизму та націоналізму.

Тоталітарне мистецтво: характеристика сталінського „класицизму”. Сталінський „ампір” в архітектурі та скульптурі.

Радянський мас-культ доби сталінізму. Література і театр сталінської доби.

Сталінське пропагандистське кіно. Наслідування Голлівуда в радянських мюзіклах 1930-х років. Кохання та побут у кінострічках 1930-х рр.

Побут і ментальність радянських українців періоду “ великого перелому”. Форма “жіночого” в українській радянській культурі.

Структури повсякденності тоталітарного суспільства. Феномен комунальної квартири. Дефіцит і черга як явища радянської культури.

Особливості розвитку культурного життя українців в Польщі, Румунії та Чехословаччині 1920-1930-ті рр. Ідеологія „інтегрального націоналізму”.

Українська культура в часи Другої світової війни. Образ ворога у публіцистиці та кінематографі доби війни. Національні та радянські компоненти офіційної пропаганди та ідеології. Нацистська пропаганда на окупованій території. Проблема виживання на фронті та в тилу. Побутова

культура в екстремальних умовах. Українські „остарбайтери”. Національні стереотипи у взаєминах українців, поляків, євреїв, росіян, німців.

Особливості національної політики радянського керівництва в повоєнний період: теорія та практика. Курс на “злиття націй “ та формування “ нової історичної спільноти” – радянського народу. Антисемітизм.

Панування «соціалістичного реалізму» в українській культурі та мистецтві. Система ідеологічного контролю за культурою, освітою та наукою в 1960-1970 рр.

Радянський монументалізм в архітектурі, скульптурі та живопису.

„Шестидесятники”: В.Симоненко, Л.Костенко, І.Драч, М.Вінграновський, В.Стус. Українська публіцистика. І.Дзюба “Інтернаціоналізм чи русифікація?” В.Чорновіл “Лихо з розуму”. Є.Сверстюк.

Гуманістична течія в українській літературі: О.Гончар, П.Загребельний, М.Стельмах, Р.Іваничук. Апологетична течія в літературі: В.Канівець, А.Головко, В.Козаченко, В.Собко.

Українське кіно. С.Параджанов, Л.Осика, Ю.Ілленко, І.Миколайчук, Р.Балаян, К. Муратова. “Поетичне кіно” та його доля.

Західний молодіжний контркультурний рух та його вплив на українську молодь. Перші молодіжні неформальні об’єднання. Український рок та поп-культура. Фестивалі «Червоної Рути».

“Структури повсякденності” доби занепаду розвиненого соціалізму.

“Номо Sovieticus” – продукт радянської культурно-національної політики: світогляд, громадянська культура, побут.

Історичні умови розвитку культури в Україні на рубежі ХХ-ХХІ століть. Інформаційна революція, глобалізація. Громадяни незалежної України в пошуках культурної ідентичності. Культурна експансія Заходу і Росії.

Традиції, модерн та постмодернізм у сучасній українській культурі. Архітектура. Малярство. Скульптура. Театр: творчі пошуки. Телебачення, кінематограф, відео. Проблеми вітчизняного шоу-бізнесу. Рок та поп-музика. Мода та фешн-індустрія України. Мистецькі об’єднання.

Постмодерністська течія в сучасній українській культурі, філософії та суспільно-політичній думці.

Мистецьке життя в столиці та регіонах.

Українська література доби постмодерну: Ю.Андрухович, О.Ірванець, В.Неборак, Іздрик.

Молодіжна субкультура в сучасній Україні.

Побут та ментальність пострадянської української людини. Модернізація та архаїзація культури та свідомості української молоді.

Становище української мови. Проблема утвердження державного статусу та престижу української мови. Українська мова у віртуальному мовному просторі: конфліктне співіснування.

Формування нової законодавчої бази розвитку культури: “Закон про мови в Українській РСР” (1989), “Основи законодавства про культуру” (1992). Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття)” (1993).

Стан освіти: криза і спроби реформ.

Боротьба за історичну пам’ять. Конгреси українців.

Книговидавнича справа. Повернення заборонених творів української літератури.

Релігійний ренесанс. Спроби створення єдиної помісної української православної церкви. Взаємини православних з Ватиканом. Розвиток українського мусульманства. Експансія нетрадиційних конфесій на релігійній простір України.

Культурне життя східної та західної української діаспор: асиміляційне середовище, діяльність громадських та релігійних інституцій, освіта та культура. Реалії життя українських заробітчан в Росії та нелегалів-гастарбайтерів на Заході. Роль української еміграції в розгортанні процесів сучасного національно-державного та етнокультурного ренесансу в Україні.

Українці очима росіян і поляків. Етнічні стереотипи українців щодо сусідніх народів.

Розділ 4. Плани семінарських занять.

I. Культура населення України в стародавні часи.

1. Географія та її вплив на українську історію. Україна як культурне пограниччя.

2. Кочова та осіла культури: проблеми взаємин. Екологія, виживання людини в екстремальних умовах.

3. Сучасні дискусії щодо Трипільської проблеми.

4. Хозарський каганат: дискусійні проблеми.

5. Міфологія скіфів. Звіриний стиль у скіфському мистецтві.

6. Антична спадщина в українській культурі.

II. Культура України раннього середньовіччя.

1. Язичницькі вірування східнослов'янських племен.

2. Цивілізаційно-релігійний вибір. Візантія і Русь.

3. „Русь”: версії та гіпотези щодо значення та походження.

4. Київська Русь і Західна Європа.

III. Українська культура доби розвинутого та пізнього середньовіччя.

1. Причини піднесення та занепаду Галицько-Волинської держави.

2. “Литовські статuti” про політичну культуру, життя та побут різних станів населення українських земель пізнього середньовіччя.

IV. Культурно-політичні орієнтації українського суспільства (друга половина XVI – XVIII ст.).

1. Ренесанс і Реформація на українських землях.

2. Елементи громадянського суспільства в українській історії XVI-XVII ст.

3. Проблеми релігійної толерантності на українських землях.

4. Козацтво як культурно-історичний феномен.

5. Український вплив на російську православну культуру XVII – XVIII ст.

V. Українська культура XIX – поч. XX ст.

1. Національний рух українців: проблеми типології та компаративістики.

2. Проблема різних типів ідентичності в українському суспільстві.

3.Т.Г.Шевченко, О.С.Пушкін, А.Міцкевич: проблеми становлення національної ідеології та культури слов'янських народів.

4. Західна та Східна частини України: пошуки національної єдності.

VI. Українська культура ХХ ст.

1. Традиція та модерн в українській культурі.
2. “Літературна дискусія” в УСРР 1925-1928 рр.: між комунізмом і націоналізмом.
3. Становлення українського кіно. О.Довженко.

VII. Тоталітаризм та його вплив на розвиток культури в Україні.

1. Історико-культурний феномен „Радянської людини”.
2. Політика історії в СРСР та місце в ній України.

VIII. Культура та держава в Україні (кінець ХХ – поч. ХХІ ст.).

1. Культурна політика незалежної Української держави в галузі освіти, науки та культури.
2. Глобалізація та її вплив на розвиток сучасної української культури.
3. Сучасна молодіжна культура: специфіка українських реалій.

Розділ 5. Завдання для самостійної роботи студентів.

6.1. Питання для самостійного опрацювання.

1. Архітектура князівств Подніпров'я і Галицько-Волинської держави XII – перша пол. XIV ст.
2. Початок книгодрукування в Україні.
3. Розвиток української літературної мови та студії з лексикографії в ХІХ ст.
4. Реалізм в українській літературі другої половини ХІХ – поч. ХХ ст.
5. Українське музичне мистецтво другої половини ХІХ – поч. ХХ ст.
6. Українська культура в часи Другої світової війни
7. Проблема реституції культурних та історичних цінностей.
8. Культурно-історичні регіони України.

6.2. Теми рефератів

До модуля першого:

1. Головні етапи розвитку історико-культурних досліджень в Україні.
2. Антропоморфна пластика трипільців.
3. Образ змія (дракона в) мистецтві трипільців і народів давнього Сходу.
4. Херсонес- культурний центр античного Причорномор'я.
5. Мистецтво античних міст Північного Причорномор'я.
6. Скіфський звіриний стиль.
7. Міфологія давніх слов'ян.
8. Монументальна кам'яна скульптура кочовиків на території України.
9. Візантійські культурні впливи в Київській Русі.
10. Варязькі впливи на культуру Київської Русі.
11. Образ Марії-Оранти в давньоукраїнському живописі.
12. Собор Святої Софії в Києві та Спасо-Преображенський собор в Чернігові: порівняльна характеристика архітектурних пам'яток.
13. Графітті Софії Київської.
14. Фрески Софії Київської.
15. Вплив Іоанна Золотоуста на українську середньовічну літературу.
16. "Хожденіє богородиці по мукам" як пам'ятник апокрифічної літератури.
17. "Паломник ігумена Данила".
18. Книжкова мініатюра Давньої Русі.
19. "Велесова книга": міфи і дійсність.
20. Ізборник князя Святослава 1073 р.
21. Монастирі в культурі середньовічної України.
22. Становище князя і його роль у суспільстві Київської Русі.
23. Світ давньоруського міста.
24. Галицько-Волинський літопис.
25. "Слово о полку Ігоревім": сучасні дискусії щодо походження пам'ятки.
26. Походження термінів „Україна” та „Мала Русь”.

27. Політична культура шляхти.
28. Замкова архітектура українських земель доби пізнього середньовіччя.
29. Юрій Дрогобич.
30. Розуміння людини в культурі середньовічної України.

До модуля другого:

1. Братські школи XVI-XVII ст.
2. Герасим Смотрицький.
3. Петро Могила та його культурна спадщина.
4. Українські думи.
5. Шкільна драма XVII-XVIII ст.
6. Вертепний театр.
7. Кобзарство - культурно-історичний феномен.
8. Образ козака в українській поезії XVII-XVIII ст.ст.
9. Образ української історії в творах козацьких літописців (Самовидець, Г.Грабянка, С.Величко).
10. Поезія Лазара Барановича.
11. Данило Братковський.
12. Повісті та оповідання на мандрівні сюжети в Україні XVII-XVIII ст.
13. Києво-Могилянська академія.
14. Українська дерев'яна та мурована храмова архітектура XVII-XVIII ст.
15. Вплив культурних рухів слов'янських народів на українське національне відродження в першій пол. XIX ст.
16. Українознавчі дослідження в Харківському університеті в перш. пол. XIX ст.
17. М.Костомаров – історик України.
18. Князь М.Цертелев – збирач українських дум.
19. "Енеїда" І.Котляревського та її вплив на формування нової української літератури.
20. Семантика символів в поезії та живописі Т.Шевченка.
21. Концепція української минувшини В.Антоновича.

22. Журнал “Київська старовина”.
23. ”Літературно-науковий Вісник” – перший український “товстий “ журнал.
24. Український селянин в творах українських письменників др.пол. ХІХ – поч. ХХ ст.
25. Образ жінки в романах В.Винниченка.
26. М.Старицький – діяч українського театру.
27. І.Франко: філософські та естетичні погляди.
28. Творчість С.Васильківського.
29. М.Лисенко і музична культура в Україні кінця ХІХ – поч. ХХ ст.
30. Історіософія М.Грушевського.

До модуля третього:

1. Реформи середньої освіти в УСРР в 1920-1930-ті рр.
2. Харківський інститут народної освіти.
3. Науково-дослідна діяльність ВУАН в 1920-ті рр.
4. Боротьба за збереження української культури та освіти в Галичині в 1920-1930-ті роки.
5. Український футуризм.
6. Естетика театру Л.Курбаса.
7. Зародження українського кіно.
8. Живопис “бойчукістів”.
9. Людина і революція на сторінках української прози 1920-х років.
10. Архітектура конструктивізму в Україні і Західній Європі в 1920-1930-ті рр.: порівняльний аналіз.
11. М.Рильський як перекладач творів світової літератури українською мовою.
12. Соціалістичний реалізм в українському мистецтві 1930-1980 –х рр.
13. Тема міста в українській культурі.
14. Проблема захисту української мови у публіцистиці І.Дзюби.

15. Є.Сверстюк як культуролог.
16. С.Параджанов і українське “поетичне кіно”.
17. Історична проза П.Загребельного.
18. Стан середньої освіти в УРСР в 1950-1980-ті роки.
19. Поезія Л.Костенко 1960-х років.
20. Міф про радянську людину в українській літературі тоталітарної доби.
21. О.Гончар і українська культура другої пол. ХХ ст.
22. Українська інтелігенція 1950-1970-х рр.: особливості формування, світогляд, місце у суспільстві.
23. Наукові та освітні установи української діаспори в 1920-1930-ті роки.
24. “Енциклопедія українознавства” в 10 томах – перша велика сучасна українська енциклопедія.
25. Українознавчі дослідження в українській діаспорі в другій половині ХХ ст.: установи, концепції, здобутки.
26. Проблема реституції культурних цінностей в українсько-російських взаєминах 1990-х років.
27. Образ українця в сучасній українській публіцистиці.
28. Телебачення в незалежній Україні.
29. Модернізм і сучасне українське кіно (Ю.Ілленко, К.Муратова).
30. Масова культура в Україні (кінець ХХ- поч. ХХІ ст.).

Розділ 6. Тематика контрольних робіт заочників.

1. М.Грушевський – дослідник історії української культури.
2. Г.Грабович про особливості літературного процесу в Україні.
3. Трипільське мистецтво.
4. Культура Ольвії та Херсонесу.
5. Міфологічні уявлення давніх слов'ян.
6. Матеріальна та політична культура Київської Русі.
7. Література доби Київської Русі.
8. Архітектурні пам'ятки Києва Х-ХІІ ст.

9. “Слово о полку Ігоревим” як пам’ятник української культури.
10. Література України доби пізнього середньовіччя.
11. Архітектура України XV-XVI ст.
12. Культура та побут українського козацтва.
13. Церковні братства та їх роль в зміні соціокультурної динаміки в Україні XVI-XVII ст.
14. П.Могила та його місце в українській культурі.
15. Вертепний театр: зародження, стилістика, доля.
16. Українські думи та історичні пісні XVII –XVIII ст.
17. Українсько-російські культурні взаємини XVII-XVIII ст.
18. Феномен українського бароко.
19. Українське національно-культурне відродження в системі суспільно-політичних та культурних рухів слов’янських народів.
20. Харківський університет: заснування, місце в українській культурі першої пол. XIX ст.
21. М.Костомаров про культуру українського народу.
- 22.“Енеїда” І.Котляревського та її роль в зародженні української культури нового часу.
23. Т.Шевченко: життєвий шлях, поетична творчість.
24. Товариство “Просвіта” в українському культурному житті XIX – поч. XX ст.
25. Естетика поезії І.Франка.
26. Український театр та його роль у формуванні національної ідентичності на зламі XIX-XX ст.
27. Реорганізація народної та вищої освіти в УСРР в 1920 – на поч. 1930 рр.
28. Лесь Курбас – реформатор театру.
29. Утвердження тоталітарного режиму та його вплив на розвиток культури в Україні.

30. Українська публіцистика радянської доби. (І.Дзюба, Є.Сверстюк, В.Чорновіл).
31. М.Рябчук про українську ідентичність.
32. Боротьба за повернення історичної пам'яті (кінець ХХ – поч. ХХІ ст.).
33. Внесок української діаспори в розвиток української культури ХХ ст.

Розділ 7. Критерії оцінювання.

Курс поділяється на три модулі обсягом від 15 до 20 навчальних годин. Перший включає “Вступ до курсу” та тему I ; другий – тему II; третій – тему III.

Загальна кількість балів – 100, зокрема максимальна оцінка першого і другого модулів в балах – 35, третього – 30. Максимальна оцінка письмового іспиту –15 балів.

Оцінка роботи (за один модуль) складається з:

- відвідування лекцій та практичних занять 2-5 балів (2-3 бали)
- активної роботи на практичних заняттях (фіксовані виступи, участь в обговоренні питань) 2-10 балів (2-7 балів)
- написання та захист реферату 1-5 балів
- виконання підсумкової контрольної роботи, тестового завдання 7-15 балів

Загальні оцінки за один модуль 12-35(30) балів.

Інші форми роботи, що мають принести додаткові бали (бонуси) за роботу протягом семестру, незалежно від модуля:

- участь у науковому гуртку, включаючи виступ із доповіддю або доповідь на науковій конференції (за наявності друкованої програми) 5-10 балів
- публікація тез доповіді на науковій конференції або статті у збірниках наукових праць, матеріалах конференції 15 балів

Приклад письмового завдання для контрольних робіт, тестів та іспиту:

1. Хто з українських мандрівників був автором перших записок про відвідання Святої землі?

- а) В. Григорович-Барський;
 - б) Мелетій Смотрицький;
 - в) Ігумен Даниїл;
 - г) Данило Корсунський;
2. Церковні братства утворювали братські школи з метою:
- а) передати її в руки ієрархів православної церкви;
 - б) сприяти розширенню доступу міських мешканців до культурних цінностей і усунення домінування шляхти;
 - в) зміцнення православ'я, опору денационалізуючому впливу латинських (єзуїтських) шкіл на українське суспільство.
3. Головні напрямки літературного життя в Україні в кінці XIX ст.
4. Порівняйте храмову архітектуру в Україні доби Київської Русі і XVII-XVIII ст. (козацького бароко).
5. Проаналізуйте в контексті епохи кінця XIX- початку XX ст. тезу про “подвійну лояльність” української інтелігенції як характерну рису її світогляду і поведінки.

Система оцінювання в балах у межах окремих типів завдань: перше – тестове – максимальний бал – 1; друге – творчо-тестове-максимальний бал –2; третє – репродуктивне (теоретичне) – максимальний бал – 4 ; четверте – творчо-репродуктивне – максимальний бал – 5; п'яте - творче – максимальний бал – 3.

Розділ 8. Питання до екзамену:

1. Трипільці: археологічна культура чи цивілізація. Проблема витоків української культури.
2. Культура скотарських племен та кочовиків на території України: періодизація, пам'ятки, особливості взаємодії з землеробськими племенами.
3. Матеріальна та політична культура Київської Русі.

4. Християнство: особливості прийняття, вплив на розвиток культури України.
5. Літературна спадщина України доби Київської Русі. Проблема диглосії.
6. Архітектура України (X – XI ст.). Характеристика пам'яток Києва та Чернігова.
7. Своєрідність культури Галицько-Волинської держави.
8. Матеріальна та політична культура українських земель (доба розвинутого середньовіччя).
9. Розвиток освіти та літератури в Україні (XVII – поч. XVIII ст.).
І. Вишенський.
10. Архітектура та живопис в українських землях Великого князівства Литовського та Речі Посполитої.
11. Козацтво як культурно-історичний феномен.
12. Освіта та література в Україні (XVII – XVIII ст.).
13. Українське бароко. Архітектура та живопис XVII – XVIII ст.
14. Українсько-російські культурні взаємини XVII –XIX ст.
15. Особливості українського національно-культурного відродження (кінець XVIII – перша пол. XIX ст.).
16. Іван Котляревський - засновник нової української література.
17. Тарас Шевченко: семантика символів в поезії та живописі.
18. Українська література другої пол. XIX – поч. XX ст.
19. Український театр: історія становлення, суспільно-політична функція, мистецькі орієнтири.
20. Іван Франко: філософські, етичні та естетичні погляди.
21. Мистецтво в Україні: театр, архітектура, живопис, музика (друга пол. XIX – поч. XX ст.).
22. Освіта та наука в Україні. 1920 – 1930-ті рр.
23. Українська література 1920-х – поч. 1930-х рр. Літературна дискусія: пошуки мистецьких орієнтирів.

24. Українське мистецтво 1920 – 1930-х рр.: театр, кіно, архітектура, живопис.
25. Тоталітаризм та його вплив на розвиток культури в Україні.
26. Захист національних культурних традицій та української історичної спадщини (1950 – 1980-ті роки).
27. Слобідська Україна як історико-культурний регіон.
28. Внесок діаспори в українську культуру ХХ ст.
29. Культура в незалежній Україні: пошуки ідентичності.
30. Дослідження історії культури України (кінець ХІХ – ХХ ст.).

6.2. Теми рефератів

До модуля першого:

1. Головні етапи розвитку історико-культурних досліджень в Україні.
2. Антропоморфна пластика трипільців.
3. Образ змія (дракона в) мистецтві трипільців і народів давнього Сходу.
4. Херсонес- культурний центр Античного Причорномор'я.
5. Мистецтво античних міст північного Причорномор'я.
6. Скіфський звіриний стиль.
7. Міфологія давніх слов'ян.
8. Монументальна кам'яна скульптура кочовиків на території України.
9. Візантійські культурні впливи в Київській Русі.
10. Варязькі впливи на культуру Київської Русі.
11. Образ Марії-Оранти в давньоукраїнському живописі.
12. Собор Святої Софії в Києві та Спасо-Преображенський собор в Чернігові: порівняльна характеристика архітектурних пам'яток.
13. Граффіті Софії Київської.
14. Фрески Софії Київської.
15. Вплив Іоанна Золотоуста на українську середньовічну літературу.

16. “Хожденіє богородиці по мукам” як пам'ятник апокрифічної літератури.
17. “Паломник ігумена Данила”.
18. Книжкова мініатюра Давньої Русі.
19. ”Велесова книга”: міфи і дійсність.
20. Ізборник князя Святослава 1073 р.
21. Монастирі в культурі середньовічної України.
22. Становище князя і його роль у суспільстві Київської Русі.
23. Світ давньоруського міста.
24. Галицько-Волинський літопис.
25. ”Слово о полку Ігоревім”: сучасні дискусії щодо походження пам'ятки.
26. Походження термінів Україна та Мала Русь.
27. Політична культура шляхти.
28. Замкова архітектура Українських земель доби пізнього середньовіччя.
29. Юрій Дрогобич.
30. Розуміння людини в культурі середньовічної України.
31. Братські школи XVI-XVII ст.
32. Герасим Смотрицький.
33. Петро Могила та його культурна спадщина.
34. Українські думи.
35. Шкільна драма XVII-XVIII ст.
36. Вертепний театр.
37. Кобзарство - культурно-історичний феномен.
38. Образ козака в українській поезії XVII-XVIII ст.ст.
39. Концепція української історії в творах козацьких літописців (Самовидець, Г.Грабянка, С.Величко).
40. Поезія Лазара Барановича.
41. Данило Братковський.
42. Повісті та оповідання на мандрівні сюжети в Україні XVII-XVIII ст.

43. Києво-Могилянська академія.

44. Українська дерев'яна та мурована храмова архітектура XVII-XVIII ст.

До модуля другого:

1. Вплив культурних рухів слов'янських народів на українське відродження в першій пол. XIX ст.

2. Українознавчі дослідження в Харківському університеті в перш. пол. XIX ст.

3. М.Костомаров – історик України.

4. Князь М.Цертелев – збирач українських дум.

5. "Енеїда" І.Котляревського та її вплив на формування нової української літератури.

6. Семантика символів в поезії та живописі Т.Шевченка.

7. Концепція української минувшини В.Антоновича.

8. Журнал "Київська старовина".

9. "Літературно-науковий Вісник" – перший український "товстий" журнал.

10. Український селянин в творах українських письменників др.пол. XIX – поч. XX ст.

11. Образ жінки в романах В.Винниченка.

12. М.Старицький – діяч українського театру.

13. І.Франко: філософські та естетичні погляди.

14. Творчість С.Васильківського.

15. М.Лисенко і музична культура в Україні кінця XIX – поч. XX ст.

16. Історіософія М.Грушевського.

17. Реформи середньої освіти в УСРР в 1920-1930-ті рр.

18. Харківський інститут народної освіти.

19. Науково-дослідна діяльність ВУАН в 1920-ті рр.

20. Боротьба за збереження української культури та освіти в Галичині в 1920-1930-ті роки.

21. Український футуризм.
22. Естетика театру Л.Курбаса.
23. Зародження українського кіно.
24. Живопис “бойчуків”.
25. Людина і революція на сторінках української прози 1920-х років.
26. Архітектура конструктивізму в Україні і Західній Європі в 1920-1930-ті рр.: порівняльний аналіз.
27. М.Рильський як перекладач творів світової літератури українською мовою.
28. Соціалістичний реалізм в українському мистецтві 1930-1980 –х рр.
29. Тема міста в українській культурі.
30. Проблема захисту української мови у публіцистиці І.Дзюби.
31. Є.Сверстюк як культуролог.
32. С.Параджанов і українське “поетичне кіно”.
33. Історична проза П.Загребельного.
34. Стан середньої освіти в УРСР в 1950-1980-ті роки.
35. Поезія Л.Костенко 1960-х років.
36. Міф про радянську людину в українській літературі тоталітарної доби.
37. О.Гончар і українська культура другої пол. ХХ ст.
38. Українська інтелігенція 1950-1970-х рр.: особливості формування, світогляд, місце у суспільстві.
39. Наукові та освітні установи української діаспори в 1920-1930-ті роки.
40. “Енциклопедія українознавства” в 10 томах – перша велика сучасна українська енциклопедія.
41. Українознавчі дослідження в українській діаспорі в другій половині ХХ ст.: установи, концепції, здобутки.
42. Проблема реституції культурних цінностей в українсько-російських взаєминах 1990-х років.
43. Образ українця в сучасній українській публіцистиці.

44. Телебачення в незалежній Україні.
45. Модернізм і сучасне українське кіно (Ю.Ілленко, К.Муратова).
46. Масова культура в Україні (кінець ХХ- поч. ХХІ ст.).

Розділ 9. ЛІТЕРАТУРА

9.1. Навчальні посібники

- Історія української культури: Зб. матеріалів і документів / Упоряд. Білик Б. та ін. – К., 2000.
- Історія української культури: Побут. Письменництво. Мистецтво. Театр. Музика. / За ред. І. Крип'якевича. К., 1994.
- Культура і побут населення України.- 2-е вид., доп. та перероблене.- К., 1993.
- Культурологія: Українська та зарубіжна культура: Навч. посіб./ За ред М.М. Заковича.- К., 2004.
- Меднікова Г.С. Українська і зарубіжна культура ХХ століття: Навч. посіб.- К., 2002.
- Попович М. В. Нарис історії культури України.- К., 1999.
- Терещенко Ю.І. Україна і європейський світ: Нарис історії від утворення старокиївської держави до кінця ХVІ ст.: Навч. посібник.- К., 1996.
- Українознавство: Хрестоматія – посібник: У 2 кн.- К., 1997.
- Українська культура: історія і сучасність: Навч. посібник для студентів університетів і пед. інститутів / Черепанова С.О., Скотний В.Г., Бичко І.В., Біленко Т.І. та ін. – Львів, 1994.
- Українська та зарубіжна культура: Навч. посіб./ За ред. М. Заковича. – К., 2001, 2002.
- Українська культура: Лекції / За ред Д. Антоновича.- К., 1993.
- Українська художня культура: Навч. посіб. - К., 1996.

9.2. ЛІТЕРАТУРА до ВСЬОГО КУРСУ

- Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму. – К., 2001.
- Войтович В. М. Українська міфологія. - К.: Либідь, 2002.
- Горелов М. Є., Моця О. П., Рафальський О. О. Цивілізаційна історія України / НАН України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень; Інститут археології. — К., 2005.
- Гриценко О. Своя мудрість. Національні міфології та громадянська релігія в Україні. К., 1998.

Грушевський М.С. Історія української літератури: В 6 т., 9 кн. – К., 1993-1996.

Грушевський М. С. Історія України- Руси: В 11 т. 12 кн.- К., 1991-2000.

Забужко О. С. Філософія української ідеї та європейський контекст: франківський період. - К., 1993.

Історія релігії в Україні. У 10 т., -Т.1. -К., 1996, Т.2. -К., 1997.

Історія української культури : В 5-ти тт.- К., 2001-2005.

Історія української літератури: У 8 т. - К., 1967-1971.

Історія українського мистецтва: У 6-ти т.- К.,1966-1970.

Історія української музики: В 6 т. – К., 1989-1992.- Тт. 1-4.

Історична міфологія в сучасній українській культурі. К., 1998.

Кінан Е. Російські історичні міфи. К.,2001.

Кравець О.М. Сімейний побут і звичаї українського народу: Іст.-етногр.нарис. - К., 1966.

Кульчицький О. Український персоналізм. Філософська й етнопсихологічна синтеза. - Мюнхен-Париж, 1985.

Липа Ю.І. Призначення України. Львів, 1992.

Лисяк-Рудницький І.П. Історичні есе. В 2-х тт. - К., 1994.

Маланюк Є. Ф. Книга спостережень. К., 1995. *Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури. - К., 1995.*

Нагорна Л. П. Політична культура українського народу: історична ретроспектива і сучасні реалії / Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України. — К. : Стилос, 1998.

Наливайко Д. С. Рецепт України в Західній Європі XVI-XVIII ст. К., 1998.

Нариси з історії українського мистецтва.- К., 1966.

Нечуй -Левицький І.С. Світогляд українського народу: Ескіз української міфології. - 2-е вид.- К., 1992.

Павленко Ю.В. Історія світової цивілізації. Соціокультурний розвиток людства. - К.,1996.

Розвиток філософії в Українській РСР. - К., 1968.

Семчишин М. Тисяча років української культури (історичний огляд українського культурного процесу). - К., 1993.

Український драматичний театр: Т.1-2. - К., 1959-1967.

Українці: народні вірування, повір'я , демонологія. - К., 1991.

Феномен української культури. Методологічні засади осмислення. - К., 1991.

Шевченко Ігор. Україна між Сходом і Заходом. Нариси з історії культури до початку ХУІІІ століття. Пер. з англ. Львів, 2001.

Яковенко Н.М. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Вид. 2-е, перероблене та розширене. - К., 2005.

9.3.Література до лекцій і семінарських занять.

Асеєв Ю.С. Джерела: Мистецтво Київської Русі. - К., 1980.

Білецький О.І. Від давнини до сучасності: Вибрані праці: В 2-х тт. - К., 1960.

Білецький П.О. “Козак Мамай” – українська народна картина. - Львів, 1960.

Білецький П.О. Українське мистецтво другої половини XVII-XVIII століття. - К., 1981.

Білецький О.І., Дейч О.Й. Тарас Григорович Шевченко. Літературний портрет. - 2-е вид. - К., 1961.

Боровский Я.Е. Мироззрение древних киевлян. - К., 1982.

Булашев Г.О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях: космогонічні українські народні погляди та вірування. - К., 1993.

Вишенський І. Твори. - К., 1959.

Высоцкий С.А. Средневековые надписи Софии Киевской (По материалам граффити XI-XVII в.в). - К., 1976.

Головко А.Б. Древняя Русь в историко-культурном развитии славянских народов // Культурные и общественные связи Украины со странами Европы: Сб. науч. тр.- К., 1990.- С.16-34.

Горленко В.Ф., Бойко І.Д., Куницький О.Г. Народна землеробська техніка українців. - К., 1971.

Горский В.С. Философские идеи в культуре Киевской Руси. - К., 1988.

Грабович Г.Ю. До історії української літератури: Дослідження, есе, полеміка. - К., 1997.

Грабович Г. Ю.Шевченко як міфотворець: Семантика символів у творчості поета. - К., 1991.

Грабович Г.Ю. Шевченко, якого ми не знаємо (з проблематики символічної автобіографії та сучасної рецепції поета).- К., 2000.

Грищенко О.А. Своя мудрість. Національні міфології та громадянська релігія в Україні. – К., 1998.

Даркевич В.П. Единство и многообразие древнерусской культуры (конец X – XIII вв.) // Вопросы истории. - 1997.- № 4.

Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? – К., 1998.

Духовная культура древних обществ на территории Украины. - К., 1991.

Жаборюк А. А. Український живопис останньої третини XIX – поч. XX ст. - К.-Одеса, 1990.

Жолтовський П.М. Український живопис XVII – XVIII ст. - К., 1978.

Забужко О.С. Філософія української ідеї та європейський контекст: франківський період. - К., 1993.

Забужко О.С. Шевченків міф України: Спроба філософського аналізу.- 2-е вид., випр. – К., 2001.

Запаско Я. П.Мистецтво книги на Україні XVI – XVIII століть. -Львів, 1971.

Затенацький Я.П. Українське мистецтво першої половини XIX ст. – К., 1965.

Іван Котляревський у документах, спогадах, дослідженнях. - К., 1969.

Іван Франко. Життя і творчість. - К., 1956.

- Изборник Святослава 1073 г.: Сб.ст. - М., 1977.
- Ільєнко І.О. У жорнах репресій: Оповіді про українських письменників (За архівами ДПУ – НКВС). - К., 1995.
- Ільницький О. Український футуризм 1914-1930. - Львів, 2003.
- Ісаєвич Я.Д. Братства та їх роль у розвитку української культури XVII – XVIII ст. – К., 1966.
- Ісаєвич Я. Д. Джерела з історії української культури епохи феодалізму.- К., 1972.
- Касьянов Г. В. Незгодні: Українська інтелігенція в русі опору 1960 - 80-х років.- К., 1995.
- Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні ХХ ст. – К., 1997.
- Кремень В.Г., Табачник Д.В., Ткаченко В.М. Україна: альтернативи поступу (критика історичного досвіду).- К., 1996.
- Кувеньова О.Ф. Громадський побут українського селянства. - К., 1966.
- Культура славян и Русь.- М., 1998.
- Культурне будівництво в УРСР: Найважливіші рішення Комуністичної партії і Радянського уряду. 1917- 1959 : Зб.док. – К., 1961. – Т.1-2.
- Культурное наследие Древней Руси. Истоки, становление, традиции. - М., 1976.
- Курбатов Г.Л., Фролов Э.Д., Фроянов И.Я. Христианство: Античность. Византия. Древняя Русь. - Л., 1988.
- Курнос Ю. О. Інакомислення в Україні (60-ті – перша половина 80-х рр. ХХ ст.) – К., 1994.
- Лазарев В.Н. Византийское и древнерусское искусство: Статьи и материалы. - М., 1978.
- Лелеков Л.А. Искусство Древней Руси и Восток.- М., 1978.
- Лизанчук В.В. Навічно кайдани кували: Факти, документи, коментарі про русифікацію в Україні.- Львів, 1995.
- Липинский В. В. Становлення і розвиток нової системи освіти в УСРР у 20-ті роки.- Донецьк, 2000.
- Літературна спадщина Київської Русі і українська література XVI – XVIII ст. - К., 1981.
- Лихачев Д. С. « Слово о полку Игореве» и культура его времени. - Л., 1985.
- Логвин Г.Н. З глибин: Давня книжкова мініатюра XI – XVIII ст. – К., 1974.
- Мицько І.З. Острозька слов'яно - греко- латинська академія (1576-1636).- К., 1990.
- Назаренко И.Д. Общественно-политические, философские и атеистические взгляды Т.Г.Шевченка.- М., 1961.
- Наливайко Д.С. Спільність і своєрідність: українська література в контексті європейського літературного процесу. – К., 1988.
- Наливайко Д.С. Українське барокко в контексті Європейського літературного процесу XVII ст. // Радянське літературознавство. - 1972.- № 1.

- Національні відносини в Україні у ХХ ст.: Зб.док. і матеріалів.- К., 1994.
- Нікітенко Н.М. Собор святої Софії в Києві. - К., 2000.
- Нічик В.М., Литвинов В.Д., Стратій Я.М. Гуманістичні і реформаційні ідеї на Україні. - К., 1990.
- Овсійчук В.А. Українське мистецтво другої половини XVI – першої половини XVII століть. Гуманістичні та визвольні ідеї. - К., 1985.
- Откович В. П. Народна течія в українському живопису XVII -XVIII століть.- К., 1990.
- Пам'ятки братських шкіл на Україні (кінця XVII – поч. XVIII ст.). - К., 1988.
- Памятники литературы древней Руси: XII век. - М., 1980.
- Піскун В.М., Ціпко А.В., Щербатюк О.В. та ін. Українство у світі: традиційність культури та спільнотні взаємини. Монографія. - К., 2004.
- Погожева А.П. Антропоморфная пластика Триполья. - Новосибирск, 1983.
- Попович М.В. Мироззрение древних славян. - К., 1999.
- Попович М.В. Григорій Сковорода: філософія свободи. - К., 2007.
- Присяжнюк Ю.П. Українське селянство Наддніпрянської України: сакраментальна історія другої половини XIX – початку ХХ ст. – Черкаси, 2007.
- Раевский Д.С. Модель мира скифской культуры.- М., 1985.
- Репресоване “відродження”: Про трагічну долю української інтелігенції. – К., 1993.
- Російщення України.- К., 1992.
- Русалка Дністровая: Документи і матеріали. - К., 1989.
- “Руська трійця” в історії суспільно-політичного руху і культури України. - К., 1987.
- Рыбаков Б.А. Язычество Древней Руси. - М., 1987.
- Рыбаков Б.А. Космогония и мифология земледельцев энеолита// Советская археология. - 1965. - № 1,2.
- Рыбаков Б.А. Язычество древних славян.- М., 1981.
- Рябчук М.Ю. Від Малорусії до України: парадокси запізнілого націотворення.- К., 2000.
- Сас П. М. Політична культура українського суспільства (кінець XVI-перша половина XVII ст.) / Міжнародний фонд "Відродження". — К. : Либідь, 1998.
- Сверстюк Є.О. Блудні сини України: Зб.есесів, літературно-критич.ст., виступів. - К., 1993.
- Сенявская Е. С. Человек на войне: историко-психологические очерки. М., 1997.
- Скифо-сибирский звериный стиль в искусстве народов Евразии. - М., 1976
- Скржинская М.В. Древнегреческий фольклор и литература о Северном Причерноморье. - К., 1991.
- Славянское барокко: Историко-культурные проблемы эпохи. - М., 1979.
- Степовик Д. С. Українська графіка XVI-XVIII століть: Еволюція образної системи. - К., 1982.

- Степовик Д.С. Українське мистецтво першої половини ХІХ ст. – К., 1982.
- Стратий Я.М., Литвинов В.Д., Андрушко В.А. Описание курсов философии и риторики профессоров Киево-Могилянской академии. - К., 1982.
- Тарас Шевченко: Документи і матеріали. 1814-1963.- К., 1963.
- Толочко О. Русь – держава та образ держави // <http://www.ukrhistory.narod.ru/tolochko-6.htm>
- Українська література ХVІІ ст.: Синкрет. писемність. Поезія. Драматургія. Белетристика. - К., 1987.
- Українська література ХVІІІст. Поетичні твори. Драматичні твори. Прозові твори. - К., 1983.
- Українська література ХІV – ХVІ ст. Апокрифи. Агіографія. Паломн твори. Історіографічні твори. Полемічні твори. Переклад. повісті. Поет.твори. - К., 1988.
- Успенський Б.А. Языковая ситуация Киевской Руси и ее значение для истории русского литературного языка. - М., 1983.
- Ушкалов Л.В. Світ українського бароко. - Харків, 1994.
- Феномен Петра Могили: Біографія. Діяльність. Позиція. - К., 1996.
- Франко І. Зібрання творів: У 50-ти тт. - К., 1976 – 1986.
- Хвильовий М. Г. Твори: У 2 т. - К., 1990.
- Чорновіл В.М. Пульс української незалежності: Колонка редактора. - К., 2000.
- Чорновіл В. М. Твори: В 10 т. Т.1-2. - К., 2002-2003.
- Шаповал Ю. Україна 20-50-х років: сторінки ненаписаної історії. - К., 1993.
- Шип Н.А. Интеллигенция на Украине (ХІХ в.) Историко-социологический очерк. – К., 1991.
- Шпорлюк Р. Імперія та нації. К.,2000.
- Щербаківський В.М. Українське мистецтво: Вибрані неопубліковані праці /Упор., вст. ст. В. Ульяновського; додатки П. Гречанівської, В. Ульяновського. - К., 1995.
- Українське питання в Російській імперії (кінець ХІХ – поч. ХХ ст.). В 3-х ч. – К., 1999.